

Ünite 1: Kavramsal Çerçeve: İsimlendirme ve Bölgesel Kimliğin İnşası

Bölgesel Kimlik: Tanımlama ve Ayırıştırma Süreçleri

Kişiler, gruplar ve toplumların kendilerini tanımlamaya yönelik oluşturdukları kurguya kimlik denir. Bu kısa tanıma karşın bölgesel olanlar da dâhil olmak üzere kimlik; çok yönlü, çok boyutlu ve kesintisiz bir var oluş sürecine tabi yani durağan olmayan bir olgudur. Tahayyül,

tasavvur ya da tespite dayalı kendini tanımlama unsurlarının yanı sıra; kişi, grup., toplum ya da her tür birimin başkalarını; başkalarının da kimliğe konu kişi ya da birimleri nasıl “algıladıkları” önemlidir. Bu karşılıklı algılayış biçimi, kimlik kavramının tanımlarında önem kazanmaktadır. Kimliğin meydana gelmesi tarihsel, kültürel, toplumsal ve mekânsal etkileşimlere açık bir inşa sürecinin sonucudur. Kimlik kavramı; somut ve soyut, maddi ve manevi yönlere sahiptir.

Topluluklar arası etkileşimin zaman içinde ürettiği belli bir mekâna ilişkin ortak bilgi, anlam ve değer yargılarının sonucunda bölgeler ortaya çıkmakta ve aynı mekânın ortak insani unsurları ile birlikte de bölgesel kimlikler oluşmaktadır. Örneğin; Balkanlar ortak özellikler arz eden belli bir coğrafi alanda tanımlanan, kültürel çeşitliliği olan, çeşitli dinleri ve dilleri bünyesinde barındıran çok yönlü bir kimliğe sahiptir. Balkan coğrafyasında yaşayan toplulukların ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal yapıları yüzyıllar içinde büyük değişikliklerden geçerek bugünlere gelmiştir. Etnik gruplar açısından büyük çeşitlilik göstermekte olan söz konusu bölge; Sırp, Hırvatlar, Boşnaklar, Makedonlar, Romenler, Arnavutlar, Yunanlar ve Türkler gibi birçok etnik grubun kültürel özelliklerinin ya doğduğu ya da geliştiği ama birbirlerini derinden etkilediği çok açık olan bir bölgedir. Balkanlar’ı oluşturan bu etnik grupların alışkanlık ve geleneklerinin; yeme içme, giyim- kuşam, müzik, mimari, din ve dil gibi kendilerine has görünen özelliklerinin tümü zamanla Balkan kimliğinin bir parçası hâline gelmiştir.

Balkan kimliği yüzyıllardır aynı coğrafyada bir arada yaşamanın bir sonucu olarak meydana gelmekle birlikte, bölgesel kimliğin oluşumunda dış faktörler ve müdahaleler de etkili olmuştur. Bu dış faktörlerin ve müdahalelerin sebeplerini anlayabilmek ve bölgesel kimliği oluşturan öğeleri kavramak, ancak bölgesel ve uluslararası düzeydeki tarihsel ve siyasal süreçlerin iyi analiz edilmesi ile mümkündür. Şiddet sarmalı ve zorunlu göçler içinde geçen tarih süreci sonucunda Balkan kültürüne egemen çoğulcu yapı, yerini bugün gittikçe tek kültürlü etnik yapıya bırakmaktadır. Bölgedeki her bir devlet diğer devletlerden farklı olarak türdeş bir kültüre sahip olduğunu iddia etmekte ve bunu bir devlet politikası haline getirmektedir.

Tarihsel olarak bakılırsa 19. yüzyılın başından bugüne kadar bölgesel kimlikler, uluslararası aktörlerin bölgeye yönelik siyasetleriyle paralel gelişme göstermiştir. O güne kadar bölgesel kimliğin oluşumunda en büyük pay Türklere aittir. Osmanlı İmparatorluğu’nun 14. yüzyıldan itibaren bölgeye egemen olmaya başlamasıyla, bölgenin Türkleşme ve İslamlaşma süreci de belirginlik kazanır. 19. yüzyıldan itibaren ise güç kaybına paralel bir şekilde Türk kültürünün bölgesel kimlik üzerindeki etkisi de yavaş yavaş azalmış; bölgeyi nüfuz altına alan yeni güç sahiplerinin renklerine göre bölge çok farklı kültür öğelerinin etkisi altına girmiştir.

Ancak, bugünden bir değerlendirme yapılırsa 19. yüzyıl sonrası yeniden yapılanan Balkan bölgesel kimliğinde Türk ve Osmanlı etkisinin azalmakla beraber, varlığını hâlen yoğun bir şekilde lüssettirdiği rahatlıkla söylenebilir.

Bundan iki yüzyıl öncesine kadar Balkan ismi bölge açısından sadece bir kelimeden ibarettir. Ne siyasal ne de bölgesel bir kimliğe işaret etmekteydi. Bir kavram olarak Balkanlar 19. yüzyılın başında meydana gelen bir dizi gelişmeye paralel olarak tedavüle sokulmuş; günümüz dâhil 20. yüzyılda bölgeyi tanımlamakta yaygın olarak kullanılır hâle gelmiştir. 19. yüzyılda, Aydınlanmanın etkisiyle gelişen paradigmanın bir yansıması ve büyük ölçüde de emperyalist düşüncelerin de etkisiyle Batıkların dikkatini çekmeye başlamış, bu dönemde bölge çok sayıda Batılı gezginin de akınına uğramıştır. Bu gezginlerin etkisiyle, o bölgenin bir bölümünden geçen dağ silsilesine verdikleri isimle tanınmış ve tanıtmışlardır. Böylece, bölgesel bir isim olarak ilk kez 1808’de “Balkan Yarımadası” tanımlanmasıyla karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyıl ortalarıyla beraber Balkan ve Balkanlar kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır.

Aynı dönemde milliyetçilik akımlarının topraklarına nüfuz ettiği Osmanlı İmparatorluğu ise her geçen gün zayıflamakta ve giderek bölgede hâkimiyetini yitirmektedir. Bölge tarihi incelendiğinde bölgeye hâkim güçlerin siyasi

otorite kurma çabalarının bir uzantısı olarak bölge kimliğinde de değişiklikler gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalandığı Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı dönemlerinde bölgede otorite boşluğu üst seviyelere ulaşmıştır. 19. yüzyılda olduğu gibi bu dönemde de bölge kimliğine dış müdahaleler olmuştur. İmparatorluğun 20. yüzyılda tamamen terk ettiği bu topraklarda kurulan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı döneminde otorite tam olarak sağlanamamış ve siyasi istikrarsızlıklar olanca hızıyla devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, bölge sosyalist bir kimliğe bürünmüştür. Sosyalizmin izlerinin silinmeye çalışıldığı 1990'lı yıllara "Batı Balkanlar" kimliği ile merhaba diyen bölgede bir kez daha otorite boşluğu hâkim olmuş; önce Slovenya, Hırvatistan sonra Bosna-Hersek arkasında da Kosova'daki savaş, bölgeyi ve tüm kimlikleri derinden sarsmıştır.

Rumeli'den Balkanlar'a Kimlikler ve Balkanizasyon

Osmanlıların bölgeyi tanımlamak için "Rumeli" kavramını kullandıkları bilinmektedir. Rum, Roma'ya işaret etmektedir. Rumeli (Rumelia, Roumelia) ise Rumların yani Romalıların ülkesi, Roma İmparatorluğu'nun ya da o zamanlar Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu İran'a en yakın toprakları anlatmaktadır.

Balkan kelimesinin kökeni Türkçedir. "Sarp ve ormanlık sıradağ sık ormanla kaplı dağ; yığın, küme; sazlık, bataklık" gibi anlamlara gelmektedir. Osmanlıda da yaygın bir kullanıma sahip olduğu bilinir. Zamanla önce Türkçe konuşan topluluklar, sonra da Batılı ülkeler ve oradan da tüm dünya tarafından kullanılmıştır.

"Balkanizasyon" (Balkanlaşma) süreci, çok boyutlu bir süreçtir. Bir yandan bölge tamamen parçalanırken öte yandan siyasallaştırılır. Batıklar tarafından, bölgesel kimlikle özdeşleşmiş "Balkan" ismine sistematik bir biçimde değişik ve genellikle de olumsuzluk çağrıştıran anlamlar yüklenir. Balkan kelimesinden türemiş olan "*Balkanlaşmak*" kavramı ise ilk defa Birinci Dünya Savaşından sonra kullanılan ve bölgede 19. yüzyılın başından bu yana yaşanan şiddetli savaşları, parçalanmaları, ayaklanmaları, katliamları ve karışıklıkları tarif etmek için kullanılmıştır. "*Balkanlaşma*" aynı bölgede yer alan birbirine düşman birçok küçük ulus, devlet ve halkın oluşturduğu karmaşık siyasi yapıyı anlatmak için kullanılır hâle gelir. Kavram, özellikle 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başı ile birlikte, özellikle

Yugoslavya'nın yıkılma sürecinde ortaya çıkan trajik ve dramatik olayların eşliğinde dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bölünme ve çatışmaları tanımlamakta da kullanılmaya başlamıştır.

Balkanlaşma konusunda en kapsamlı akademik çalışmalardan biri Maria Todorova'nın "*Balkanlar'ı Tahayyül Etmek*" adlı eseridir. Todorova, Edward Said'in "*Oryantalizm*" adlı eserinden hareketle Batı toplumunun kendisini tanımlamak için Doğu toplumlarına yönelik izlediği "ötekileştirme" siyasetinin bir benzerini Avrupa'nın doğusunda gerçekleştirdiğini dile getirmiştir. Said'in *Oryantalizm*'ine göre uygar-barbar karşıtlığı, dünya hegemonya ideolojisini kurmakta bir araç olarak kullanılmaktadır. Böylece olası karşı duruşlar törpülenmektedir. Avrupa bu karşıtlığı, ele geçirmek istediği coğrafyalarda kullanmak suretiyle kendisine hâkim olma, bir anlamda sömürgeleştirme için gerekli olan meşruiyeti de sağlamış oluyordu. Batı medeniyeti, Doğu medeniyetinin karşıtlıkları üzerinden kendi medeniyetini tanımlamakta idi. Başka bir deyişle Doğu medeniyeti Batı tarafından 'ötekileştirilmekteydi.

Batı'da genel olarak kimlikler öteki üzerinden tanımlanan bir süreçte inşa edilmişlerdir. Yunanda vatandaş-yabancı, Roma'da barbar-medeni sonrasında da Hristiyan-Yahudi,

Avrupalılar-Türkler, demokrat-faşist, liberal-komünist gibi karşılıklar üzerinden inşa edilen Batılı kimlikler dâhildekiler ve hariçtekilerin var olandan ziyade tahayyül edilmiş nitelikleriyle tanımlanmışlardır.

Avrupa kavramı, bir kavram olarak ortaya çıkışından bu yana çok farklı anlamlarda ifade edilmiştir. Avrupalı sürekli olarak kendini tanımaya, anlamaya, kendinden hareketle de dünyayı anlamlandırmaya çalışmıştır. Tarihsel olarak incelendiğinde, Avrupa'nın farklı idealler temelinde kendi kimliğini tanımlamaya çalıştığı görülmektedir. Avrupa'nın Doğu ve Batı olarak ayrılması da bilinçaltında oluşan benzer bir sürecin politik- coğrafyada tezahür etmiş bir şekli olarak değerlendirilebilir. Batı'nın (Avrupa'nın) Doğu'dan ayrılmasının temelleri 18. yüzyıl Aydınlanmasına kadar dayanmaktadır. Batı'nın kendini tanımlama çabasının bir sonucu olarak o zamana kadar baskın olan 'kuzey- güney' ekseninin yerini Doğu-Batı eksenindeki ayırım almış ve Aydınlanma fikrine ters düşen hâkimiyet, keyfi yönetim, despotluk, iktisadi geri kalmışlık ve irrasyonel gibi olumsuz çağrışımlar Doğu ile ilişkilendirilmiştir. Doğu ile Batı arasındaki Balkan coğrafyası ise Batılı aydınlar tarafından "yarı Avrupalı", "yarı Asyalı", "az gelişmiş", "bir çatışma bölgesi" ve "Batı'nın böl ve yönet politikalarına sahne olan bir yer" olarak tasvir edilmiştir.

Batı literatüründe Balkanlar'ı tasvir eden ilk eserler macera romanları ve gezi yazıları olmuştur. Bu eserlerde Balkan halkları vahşi, tehlikeli ve barbar olarak tasvir edilmiştir. Böylece Batılı okuyucularının beyninde olumsuz bir Balkan imgesi yaratılmıştır. Bu Balkan imgesi coğrafyanın içinden çıkmış olan bazı önemli edebiyatçı yazar ve yönetmenler tarafından da işlenmiş ve Batı hayalindeki Balkan imgesini kusursuz bir şekilde yansıtan bu kişiler alkışlanmıştır.

Doğu Avrupa, Yugoslavya ve Güney Doğu Avrupa

Doğu Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'nın bitişi ve Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte Balkanları da içine alan ve coğrafyadan öte ideolojik bir birliği temsil eden bir kavramdır. Bu dönemde Doğu Avrupalı kimliğine paralel olarak ortaya çıkan bir başka kimlik de Yugoslavyalılıktır. Yugoslavya üst kimliğiyle coğrafyayı oluşturan uluslar bir potada eritilmeye ve bölgesel farklılıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Balkanlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde siyasi coğrafyanın en fazla değişiklik gösterdiği bölgelerden biri olmuştur. Siyasi değişiklikler ihtilafları körüklemiştir. Yugoslavya'nın parçalanması ile geniş bir coğrafyada kanlı çatışmalar cereyan etmiştir.

Oluşan otorite boşluğu ve güç mücadeleleri arasında etnik topluluklar arasındaki çatışmalar tekrar alevlenmiş ve bölge bir kez daha Batı'nın 'Balkanlaşmak' terimini doğrular nitelikte bölünmelere ve savaflara sahne olmuştur. Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte; Slovenya, Hırvatistan, Makedonya, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova ve Sırbistan gibi bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Bölgenin yemden yapılandırılması sürecinde Balkanlar; Orta ve Doğu Avrupa'dan ayrı olarak değerlendirilmiş ve bölge Güney Doğu Avrupa olarak anılmıştır.

Batı Avrupalı aydınlar ve yetkililer Soğuk Savaş döneminin Doğu Avrupa'sını kendi içinde ikiye bölerek Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya gibi ülkeleri Orta Avrupa olarak tanımlamış ve ilk iş olarak bu ülkeleri AB'ye üye yapmaya çalışmışlardır. AB ise bölgeyi Doğu ve Batı Balkanlar olarak ikiye ayırmış ve ilk iş olarak Doğu Balkanlar'ı oluşturan Romanya ve Bulgaristan'ı 2007'de AB'ye üye yapmıştır.

1990'lı yıllarda bölgede meydana gelen etnik çatışmalarla birlikte bölge çok karmaşık bir yapıya kavuşmuştur. Boşnaklar ve Arnavutlar üzerinden yürütülen politikalarla Sırlar İslamofobiyi körüklemiştir. İslamofobi, İslam fobisi anlamına gelmektedir. İslamofobi aynı zamanda bir ötekileştirme sürecine işaret etmektedir.

Bölgesel Kimliğin Dâhili Dinamikleri

Bölgesel kimliğin ortaya çıkmasında harici aktörler kadar bölge toplumlarının da oynadıkların rolün ve kendilerini tanımlama biçimlerinin de etkisi vardır. 19. yüzyılda ulus- devletlerin bölgede ortaya çıkmasında en önemli paya sahip olan yerel elitler, oluşturdukları bu yeni devletleri Batılı tarzda modern bir yapıya kavuşturmak için oldukça yoğun bir çaba harcamışlardır. Yerel entelektüel sınıf, siyasi görüşleri ne olursa olsun kendilerini ve dolayısıyla kurdukları devletleri Avrupa'nın bir parçası olarak görmüşlerdir. Gerek coğrafi yakınlık gerekse ulusal hareketlerin başını çeken sınıfın çoğunlukla Batı'da eğitim görmüş ve Batı kimliğini benimsemiş entelektüellerden oluşması ve daha da önemlisi tüccar sınıfın Batı metropollerini ile önemli ticari bağlarının olması, bölgesel kimlikteki Batı'ya doğru yönelişi kaçınılmaz kılmıştır.

Güney Doğu Avrupa tanımının beraberinde getirdiği ve Avrupa ile entegrasyonu amaçlayan faaliyetler çerçevesinde bölge toplumlarının Batı'ya ait olduğu fikrinin, toplumun belleğinde yer etmesi için iki yönlü bir çalışma yürütülmektedir. Bir yandan bölge tarihi erken Hristiyan dönem ile ilişkilendirilirken, diğer taraftan Osmanlı dönemini karanlık çağ olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde cereyan eden ulus-devlet kurma çabaları da "diriliş" olarak betimlenmektedir. Müslüman Osmanlıya karşı yapılan savaşlar ele alınırken bu toplumların savaşları Batı-Hristiyan medeniyeti için yapılan fedakârlıklar olarak tarif edilmekte ve topluluklara medeniyetin savunucusu rolü uygun görülmektedir.

Balkan Kimliğini Yeniden Düşünmek

Planlı ve programlı bir şekilde devam eden bölge halklarının "kimliklendirme", "bölgeye kimlik ithali" ve "Avrupa ve dünya ile bütünleşme" çabalarının yanı sıra Balkanların kendi içinden kaynaklanan kendi Balkanlı kimliğine sahip çıkma çabası da gözlemlenmektedir. Yugonostalji, yani Eski Yugoslavya dönemine özlem duyma durumu, orta yaşlı nesilde derin bir etkiye sahiptir.

Popüler unsurları öne alan ve gittikçe yaygınlaştığı gözlemlenen bu akımın tamamen temelsiz olduğu, entelektüel destek ve dayanaklardan tamamen yoksun olduğu da iddia edilemez. Bu dönemde cereyan eden ulus-devlet kurma çabaları da "diriliş" olarak betimlenmektedir. Müslüman Osmanlıya karşı yapılan savaşlar ele alınırken bu toplumların savaşları Batı-Hristiyan medeniyeti için yapılan fedakârlıklar olarak tarif edilmekte ve topluluklara medeniyetin savunucusu rolü uygun görülmektedir. Tüm baskılara ve bastırmalara rağmen insana dokunan ve tabii ki "değerli" olan kaçınılmaz bir şekilde kendini açığa vuracak ve asıl olanın sürekli olduğunu ortaya koyacaktır. Semboller bu anlamda

oldukça önemli ve anlamlı işlevler görürler. Bölgesel kimliği ayırt etmeye yarayan sembollerin başında müzik, dans ve mutfak gibi unsurlar; yerellekle beraber bölgeselliği tüm tarih, coğrafya ve kültürüyle ve derinden yansıtan kimlik aktarıcıları olarak burada da karşımıza çıkarlar.

Balkanlardaki uluslar her ne kadar kendilerinin farklı mutfakları olduğunu iddia etseler de bugün hangi ülkeye gidilirse gidilsin birtakım nüanslarla aynı tatlar ve hatta aynı yemeklerle karşılaşmak mümkündür.

Balkan kimliğinin yeniden yapılandırıldığı bu süreçte, mimari kökenli bir postmodern başkaldırı dikkat çekmektedir. Tekdüzelige ve aynılıklara karşı çıkan bir grup Balkanizasyonun şehir, çevre ve bölge mimarisinde aslında ciddi bir imkân sunduğu kanaatini ifade etmektedirler Barklı başkentlerin farklı özellikler ortaya koymasını, şehirlerin inşasında farklılığın bir sorun değil, bir “değer” olarak ele alınmasını önemseyen bir kısım aydınlar özellikle “çok kültürlülük” ve “çeşitlilik” gibi kavramlar çerçevesinde Balkanlar’da yüzlerce yılda inşa edilen ve korunan yapıların devamından yana görünmektedirler.

Kimlik yapılandırma sürecinde yukarıdan ve aşağıdan iki yönlü Balkanlaşmadan da söz edilmektedir. Yukarıdan Balkanlaşma, etnisiteler arası dayanışmayı ve bölgesel sosyokültürel kimliği yok eden, bunları şiddet yoluyla ulus-devlet sisteminde bir araya getirmeye ve kapitalist dünya ekonomisi ile bütünleştirmeye icbar eden ve yakın dönemlerde de neo- liberal kültürel kolonyalizmi dayatan tarihsel bir projedir. Aşağıdan Balkanlaşma ise sosyokültürel yakınlıkları, etnisiteler arası aktiviteleri, dayanışma ve karşılıklı yardımlaşmadan doğan gelenekleri destekleyen bir gelişmenin ürünüdür. Bu çoğulcu kültürel gerçeğin de bu bölgede yaşanan anti-otoriter yerel öz-yönetimlerde, arazinin ortak kullanımı örnekleri ve federatif hareketlerde kendisini gösterdiğini ifade etmektedir.

Bu bölgeye atfedilen şiddet ve çatışma gibi olumsuz imajlar, tarihsel gerçeği yansıtmamaktadır. Bölge yüzyıllarca nasıl olduysa bugün de ortak kimliklerin, birlikte yaşamanın, barışın ve işbirliğinin de mekânı ve hatta sembolü olabilir. Balkan tarihi sadece çatışmalardan ibaret değildir. Bölge toplumlararası birlikte yaşamın ve işbirliğinin örnekleri açısından oldukça zengin bir tarihe de sahiptir.

Balkanlar’da Kimlik ve Siyaset

Balkanlar’da siyasetin kapısından içeriye kimlikler olmadan, kimlikleri görmeden ve kimlikleri anlamadan girilemez. Ancak bunu söylemekle birlikte, bölgedeki tüm siyasetin sadece kimlikler tarafından belirlendiğini iddia etmek de çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Topluluk, grup, ulus, devlet ya da ülkesel ölçekte siyasetten bahsettiğimiz zaman en azından bu siyasal varlıkların bir boşlukta yaşadıklarını bir varsayım olarak kabul ediyoruz demektir. Bu durumda söz konusu siyasetin bir mekânda cereyan ettiğini de kabul etmek gerekecektir. Diğer yandan coğrafya kadar kültürün de - özellikle toplumsal kültürün- siyasetin hem algılanma hem de yürütülme biçimini şekillendirdiği bilinen bir konudur. Toplumun siyasal alan ve siyasal olana ilişkin bütün inanç ve eylemlerini ciddi biçimde yönlendiren kültür, bireylerin siyasal sisteme ilişkin bilgilerini, siyasal olaylar hakkındaki değer yargılarını ve bağlılıklarını etkilemektedir. Kültür, siyasal katılım ve toplumsallaşmayı da yakından ilgilendiren bir konudur. Toplumların var ettikleri ve değer verdikleri olay ve olgular bilinmeden ve anlaşılmadan o toplumun siyaset dünyasına nüfuz edebilme imkânı yoktur. Hele hele Balkanlar gibi bir kültür mahşerinden söz ediliyorsa orada mutlaka kültürlere daha bir dikkat kesilmek gerekecektir.

Siyaseti belirleyen önemli dinamiklerden biri de siyasal sistem ve o sistem içindeki kurumlardır. Ülkenin rejiminin liberal demokrat, sosyalist, faşist, otokrat ya da askeri bir diktatörlük olması, siyasetin tüm yönlerini etkileyeceği gibi yasama, yürütme ve yargı gibi temel kurumların faaliyet ve işlevlerini de temelden etkilemektedir.

Siyasal yapı içindeki güç merkezleri, örgütler ve süreçler de toplumun temel dinamikleri olarak siyasal olanı ve alanı belirleyen oldukça etkili unsurlardır. Devlet otoritesini temsil eden bir güç olarak bürokrasi, demokratik sistemlerde siyasetin yapımı ve özellikle de uygulanması sürecinde siyaseti belirleyen oldukça etkileyici bir güç merkezi olabilmektedir. Sosyalist devlet geleneği ve ağır, hantal bir bürokrasinin egemen olduğu Balkanlarda siyaset, bürokratik yapı, eylem ve işlemler hesaba katılmadan anlaşılacak bir konu değildir.

Devletin ve onu işleten bir aygıt olarak bürokrasinin ağırlığı karşısında siyasete dengeleyici unsurlardan bir tanesi ise sivil toplum örgütleridir. Sivil toplum örgütlerinin yaygın ve sivil toplum kültürünün güçlü olması, bireylerin devlet ve bürokratik güce karşı kendi taleplerini dile getirme ve uygulamaya koyma ve geniş bir sivil alanın yaratılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Balkanlar’da da geleneksel güç merkezlerinden egemen ulusun devlet, parti, bürokrasi halkasının anti- demokratik süreci beslemesi ve sürdürmesinin önünde yer alan en büyük engel de sivil toplum güçleri olmalıdır.

Balkanlar siyasetinde ise tarihsel olarak en temel olgu müdahale gerçeğidir. İçerden ya da dışardan müdahaleler bölgenin siyasal yapısı üzerinde önemli etkilerde bulunmuştur. Ordu, bürokrasi, yargı, medya, iş dünyası gibi iç güçler

ya da bir başka devlet, uluslararası örgütler veya devlet dışı aktörler gibi dış güçler, bölge dinamiklerini aşarak, siyasal hayatı rahatlıkla şekillendirebilmektedir.

Başka bölgeler için olduğu kadar Balkanların siyasetini de ekonomik yapıdan, bölgenin ve ülkelerin kalkınmışlık düzeyinden bağımsız bir olgu olarak ele alma imkânı yoktur. Özellikle bölgede sosyalist rejimden liberal rejime geçiş çok sık örneklediği için, geçiş ekonomisi etkileri çok net görülmektedir.

Sosyalist modelde yapılandırılmış sanayileşme ve istihdam politikalarından dışa açık, pazar ekonomisine hitap eden, rekabetçi bir ekonomiye geçme çabaları, bölge halkları açısından çoğu defa işsizlik ve yoksullaşma olarak su yüzüne çıkmaktadır. Bu durumdan kitlelerin memnun olduğunu söyleme imkânı da yoktur. Ortaya çıkan memnuniyetsizlikler de çoğu defa ekonomik durum ve mesela işsizlik üzerinden eleştirel alternatif politikalar üretme yerine, yer değiştirilerek, yerel siyasetçilerin özellikle azınlıklar üzerinden siyaset yapmalarına neden olmakta; bu durum da paradoksal olarak hem ekonomileri olumsuz etkilemekte hem de bölgesel barışı tehdit eden bir unsur olarak, Balkan siyasetinde yerini almaktadır.

